

Dovidka.Qırım

Telükesizlik talimatları

Esas olaraq təvsiyələr alındı:

Strategik kommunikasiyalar merkezi, Ukrayna fəvquladə vəziyyətlər boyunca dövlət xidməti, Ukrayna Mudafaa Nazirliyi, Ukrayna Silahlı Qüvvələri Baş komandanının aparatı, rəqəmli dəyişüv Nazirliyi, Arbiy esirlərə münasibət məsələləri boyunca Koordinatsiya ştabı, xalq deputatı Tamila Taşevanın qrupu, A-95 konsaltinq qrupu, ictimai təşkilatlar, media və ekspertlər.

Səifə və dizayn: Oksandra Jeleznova.
Rəsmlər: Oksandr Grehov, rəsmlərinin bir qismi suni zəkə ilə yaradıldı.

Aləqa üçün elektron poçtası:
dovidka.info.ua@gmail.com

Məlumat kitabının elektron versiyası:
<https://dovidka.info/>

Kiriş	1
Sığınacaqı necə tapmaq	2
Acil vəziyyət çantasını necə azırlamaq	3
Ev heyvanlarına necə qayğı göstərmək	4
İlk yardım çantasına nələr qoymaq	5
Suy yedəğini necə azırlamaq və içimlik suyunu necə zərərsizləşdirmək	6
Nəqliyə vastəsini necə azırlamaq və yaqıt yedəyi etmək	7
Azıq yedəğini necə azırlamaq və məhsulları uzun müddət saxlamaq	8
Cenk əməliyyatları bölgəsində davranış qaydaları	9
Minalanmış ərazidə qalmaq, nə etmək	10
Məlumat təhlükəsizliyi qaydaları, rabitə və məlumat qıdırışı	11
Vaxtınca işğal edilmiş torpaqlardan necə təhlükəsiz çıxmaq	12

Qıymetli Qırım sakinleri, Ukraina Mudafaa Quvetleri Qırımdan duşmanlarını quvıp, yarımadaı qaytarmaq içün elinden kelgenini eteler.

Azatlıq yolu, yazıq ki, pek qıyın arbiy esnas. Faal cenk areketleri ve işğalden azat etüv vaqtında ealige telükeler arta. Bundan da ğayrı, rusiye işğalcilerini içi qaralıĝı sınırsızdır: olar er türlü tsinik provokatsiyalara azır, hususan, barışqlı insanlarını "canlı qalqan" olaraq qullana bileler.

Siziñ ayatıñız ve saĝlıĝıñız – Ukraina içün eñ müim şeydir. Şunıñ içün sizden özleriñiz ve qorantalarıñız içün eñ yahşı qayĝırmaĝa rica etemiz. Lütfen, bu sade, amma müim telükesizlik talimatlarını diqqatnen oqup saqlaıñız. Kerçekten de kritik bir vaziyette sakin ve emin areket etmek içün evelden azırlanıñız.

Öz-özüñizge diqqat etiñiz, işanĝan insanlarıñıznen beraber olıñız ve unutmaıñız:

Qırım – bu Ukraina!

Qoranta ve yaqınlarnen areket planı aqqında añlaşuv

Qoranta ve yaqınlarıñıznen bütün ihtimallarnı muzakere etiñiz: bütün qoranta evde toplanğan olsa, ya da bir yaqın evde olmasa.

Fevqulâde vaziyet siz farqlı yerlerde olğanda ola bile. Bu sebepten körüşuv yerleri, marşrutlar ve areket planı aqqında evelden añlaşınız. Alâqa yoq olsa, bağlanacağınız aqqında añlaşınız, körüşuv noqtasını ya da malumat mektübini qaldırmaq içün yerni belgileñiz.

Er bir qoranta azası içün müim nomeralarnıñ cedvelini azırlaңыз: yazıp ya da bastırıp alınız. Aileniñ er bir azası onı yanında taşısın.

Evni fevqulâde vazîyetke azırlav

bar oluvni baqıñız:

- uzun müddetli saqlanılgan mahsulat yedeği
- içilir ve tehnikiy suv
- ilâc qutusu
- naqıt para
- vesiqalar ve olarnıñ kopyaları
- poverbank
- farqlı sim-kartalı telefon
- fenerler, yedek batareyalar ya da olarnıñ akkumulâtorları, çıraqlar
- aş pişirmek içün gaz yanğıç ve yedek balonları
- ateş söndürici
- sıcaq yorğanlar, yuqu tulupları, termo-urba
- tahliye ya da sığınaqqa keçme ihtimalı içün telüke çantası
- yedek yanacaq (avtomobil olsa)
- (maşına bar olsa) yaqıt yedeği

Eğer şahsiy evde yaşasañız, eñ sade sığınaqni öz mağazıñızda temin etiñiz. Oña kirışni teşkeriñiz ve kerek olsa, anahtarlarını saqlağan şahısni tapıñız.

Eğer evniñ mağazı ya da tsokol qatı olsa, anda evelden boş yerlerni temizleñiz, tökülmeler, küf, teller yoqmı, yarıqlar çalışıp çalışmaymı ve oturmaq/yataq içün yer barmı teşkeriñiz. O yerde suv, fener, ilâc, örtü, gıgiyena malzemeleri ve aşayt mahsulatlarını azırlañız.

Esli-başlı qomşularğa ya da öz başına areket etip olamağan insanlarğa meskenni, telüke çantalarını azırlamağa yardım etiñiz, kerek olsa, sığınaqqa alıp barıñız.

Sığınaq – fevqulâde vaziyetlerde insanların uzun müddetli bulunması üçün yapılgan, germetik bir inşaattır. Sığınaqı tapmaq üçün, “Sığınaq” ya da “Grajdanlıq imayesi obyektı” işaretlerini qıdırınız. İşgal etilgen yarımadañın bir çoq bomba sığınağı ya qurulmağan, ya da qapalı, ya da çöplüknen tolu.

İşgal memuriyetleriniñ yalan aytqanlarına inanmañız – öz telükesizliğıñizni özünüñ qorçalañız:

- eñ yaqın sığınaqñıñ yerini evelden teşkeriñiz ve yolunu öğreniñiz;
- sığınaq olmasa, yataqhanelerni özleriñiz qurıñız (buña qomşularıñızni qoşulıñız), giriş qapısınıñ üstüne parlaq boyanen "ЛЮДИ" sözünü yazıñız.

Eñ adiy sığınaqlar – evlerniñ mağazları ve tsokol qatları, yerastı parkovkalar ve yerastı keçitlerdir. Anda, qısqa vaqıt içinde açılğan ateş vaqtında saqlamaq mümkün.

Eñ telükesiz birinde bir qaç çıqış bar (olardan biri binanıñ tışında).

Adetince böyle inşaatlar tükânlar, idman salonları, skladlar olaraq qullanıla. Saıpler fevqulâde vaziyetler üçün tayinlengen yerlerni bilmeli ve insanlarğa giriş imkânını bermek kerekler. Ev saıplerinen bağlanmaq üçün telefon nomeralarını evelden belgilemek tevsıye etemiz.

Ev ayvanlarıñız olsa, olar üçün taşıyıcı, caq maskası ve boyun yipi, bir qaç künlik aş ve suv, sevimli oyuncaq azırlañız. Olarnı qayğırıñız, qapalı evde qaldırmañız.

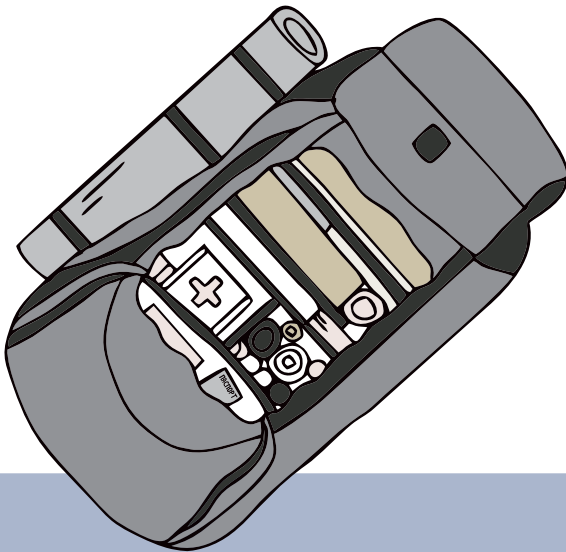
Telüke çantasına ne qoymaq kerek?

Şeylerni eki kategoriyağa bölmek tevsie etemiz.

1. Sığınaq içün rükzak

Bu, ava telükesi ya da başqa bir fevqulâde vaziyet vaqtında acele alıp ketile bilgen eñ müim şeylernen küçük bir rükzak.

O, evden uzaq bir qaç saat devamında raatsız qalmanağa, alâqada olmağa ve er şeyni qolda tutmağa yardım etecek. Rükzağıñizni evden çıqqan yerden saqlap qalıñız, kerek olsa, ibadetlerge barıp, vaqıtıñızni ğayıp etmeñiz.

Rükzakqa qoyıñız:

- polietilen qutusunda pasport ve bütün kerekli vesiqalarnıñ kopyası (Ukraina vesiqaları olsa, olarnı da);
- para (bank kartları ve naqıt; banknotlarını farklı yerlerge dağıtıñız);
- bir kâğıtqa tuvğanlarınıñ ve diğer müim temaslarnıñ telefon nomeraları yazılğan, em de alâqa yoq olğanda körüşüv yeriniñ haritası yazılğan;
- bina ve maşna anahtarları;
- qıymetli şeyler (noutbuk, planşet, bezekler, aile yadikârlıqları ve fotoresimler);
- cep telefonları içün yüklendirgiçler ve poverbanklar;
- ilâc qutusu;
- aş-suv.

2. Acele tahliye için çanta

Bu, acele ve uzun müddetke şeerni terk etmege ya da başqa bir bölgegege köçmege mecbur olşanız kerek olacaq taqım.

Maşinañız olsa, tahliye çantasını maşnaniñ yük bölüğünde saqlaңыз.

Maşna olmasa, onı evde saqlaңыз, lâkin onı acele sürette alıp ketmek için evden tahliye etilse, azırlav talap etilmeycek.

İçine qoyıңыз:

- küçük bir radio;
- fener, sernikler, çaqmaq, çıraqlar;
- yedek tuşlı telefon;
- kompas, saat (ihtiyac suv keçirmez, mehanik);
- yedek batareyalar;
- çoq vazifeli alet (multitül), pıçaq, biz, burğuç ve maqaslar nen;
- keskin bir pıçaq, balta;
- işaret vastaları: sızğıravuş, flayer;
- çöplük paketleri;

- keniş skotç rulonı;
- defter, qalem, qarandaş ya da marker;
- suv temizlev apları;
- ipler, ineler;
- 4-5 mm, uzunluğu tahminen 20 m sintetik sıcım;
- sıcaq urba;
- içki kiyim ve çoraplar;
- qaviy oñaytlı ayaqqabı, yahşıca suvğa dayanıqlı;
- çadır, karemat, yuqu tulubı (boş yer olsa);
- gıgiyena vastaları;
- savut (qazançıq, flâğa, qaşıq, sançqı);
- bir insağa eki litre suv (bu miqdar eki künlik ihtiyacıñızni qapata, amma siziñ telüke çantasıñızni ağırlaştırmaz);
- eki künlik aşayt malları;
- fotoresimler ve vesiqalar skan kopyaları.

Çantañızniñ üst cebine ya da yan cebine adıñızni ve kontaktiñızni yazıp qoyıñız. İmkâniñız olsa, yaqınlariñızniñ ya da er vaqıt beraber olğan insanlariñızniñ fotoresimlerini yanıñızda taşıñız - gruppâ bölünse, olarnı tapmağa yardım eter.

Eşylarıñızni toldurğan soñ, çanta ve torbanı köterip, yürmeğe tırışıñız. Ağır olsalar, içindekilerni yahşılaşdırmağa tırışıñız: olarnı uzaq mesafelerge tek başına taşımaq müimdir.

Balanıñ çantası ve cebine, adı, doğğan yılı, eviñizniñ adresi, tayin etilgen yeri ve ana-babasınıñ adları ve temasları yazılğan işaretler qoyıñız. Balağa bu tezkere ne vaqıt ve qullanuvı añlatıñız.

Ev ayvanlarını qaygıruv

- Quru yem ve suv yedeklerini azırłañız.
- Taşıyıcı, kötergiç, caq maskası ve boyun yipini azırłañız.
- Quturuvğa qarşı aşı yaptıırğanıñızdan emin oluñız.
- Çantanıñ içine ayvan pasportını qoyıñız.
- Ayvanlarnıñ adları ve eñ az eki insannıñ kontaktlarinen jetonlarnı yapıñız.
- Ayvanlar içün temel ilâclarnı alıñız.

Ev ilâc qutusunda ne qoymaq kerek?

Qan tökülmesini toqdatmaq üçün turniket (evimizniñ er bir azası içün eñ azdan eki turniket). Amma **oniñ qullanğanına ögrenmek kerek.**

Bunu yapmaq içün, meselâ, mında kösterilgen videolarnı baqıñız. Daa idman turniketini da idman içün almağa tevsie etemiz.

Onı kerçek bir yaralanma vaziyetinde qullanmaq mümkün degil. Qıtayda yapılğan, tasdıqlanmağan turniket ve turniketlerni almağa **tevsie etmeymiz.**

Siziñ ölçüsiniñ pap-qaviy 4 dane qolçağı.

Turniketni nasıl doğru taqmalı: video

Turniketler ve qolçaqlar – er vaqıt yanıñızda kerek olğan şeylerdir. Atta yanıñızda tolu ilâc qutusu olmasa. Olarnı çanta, ceket ya da rükzakqa ayırıñız, böylece eñ azından bir turniket ve bir qolçaq qoyıñız.

- Çeşit ölçüli steril marlâ yağbezler, steril olmağan marlâ bintler.
- Çeşit şekil ve ölçüli plastıraşlar (bu cümleden, közler içün de), qaviy skotç.
- Elastik, tesbitli bintler (birinde eki dane).
- Gemostatik bint.
- 6 düymlü İsrail binti (basım aplikatorinen).
- Üçköşeli sarğılar.
- Sanitayzer, spirtli yağbezler.
- Antiseptik (hlorgeksidin ya da 70% spirt)

Müim: yeşil ilâc, yod, gidrogen peroksidi antiseptik olaraq qullanılmay!

- Termometr (elektron olsa yaxşı olur).
- Spirtsiz yağbezler.
- Yanıq qarşı yağbezler ya da geller.
- suniy nefəs aldiruv üçün çitalı klapan
- Oklüziya sarğı (köküs qafesi yarlıciq, 2 dane).
- Köz sarğı (2 dane).
- Travmatiksiz maqaslar.
- Yumşaq şina.
- Zarar körgegen adamniñ el-ayağını tesbit etmek için balaban toquma parçası.
- Yımşaq, karkassız yükler.
- Termo-yorğan (2 dane)
- Termo-paketler.
- Permament marker.

İlâclar

- Ağrı kesici ve araretkke qarşı vastalar (paratsetamol ya da ibuprofen).
- Suvsuzlaşuvdan qoruv vastaları ve sorbentler (kremniy dioksid, qara faal kömür DEĞİL).
- Allergiyağa qarşı kremler (difengidramin) ya da tabletler (loratadin, tsetirizin).

İlâclarnı içüviñiz aqqında ekimnen mıtlaqa mesleatlaşiñiz!

Siziñ ya da qorantañizniñ süreklî hastalıǵı olsa, mıtlaqa ilâclarıñızni (retseptli de, reçetesiz de) ilâc qutusına qoşmağa unutmañız. Bu yedekler eñ az eki aftağa yetecek, eñ yahşısı bir ayğa.

Saǵlıǵıñızǵa diqqat etiñiz. Kerek olsa, ekimnen mesleatlaşiñiz ve ilâc qutusına qoşma ilâclarnı qoyuñız.

İlâc qutusınıñ saqlav qaideleri

- İlâc ve tedaviylev vastalarını ayrı qutuda, çantada, cemidanda ya da konteynerde balalarğa irişmeycek yerde saqlañız.
- Taşılıp olğan ilâc qutusu, yarıq ve yañğızlıqtan qorçalamaq içün küçlü bir soyunı saylañız.
- İlâclarnı er daim soñuna qadar qullanuv müddetine köre teşkeriñiz ve olarnı vaqıtında yañartıñız.

Maşına ilâc qutusunda ne olmalı?

Maşına tibbiyet qutusını öz başına toplamaq ya da endi azır olğanını böyle ilk yardım vastalarinen toldurmaq tevsıye etemiz:

- Qıtayda yapılğan degil turniket (er bir qoranta azalarına 2 dane)
- Gemostatik bint (2 dane)
- Kompressiya binti (3 dane)

- Basım aplikatorinen 6 düymlü İsrail binti (2 dane)
- Oklüziya sarğı (kökü qafesi yarlıçıq, 2 dane)
- Çıta-klapan / maska-klapan (2 dane)
- Termo-yorğan (4 dane)
- Travmatiksiz maqaslar
- 15 sm x 4 m tesbit etken elastik bint (2 dane)
- 14 sm x 7 m marlâ binti (8 dane)
- Yumşaq şına (2 dane)
- Köz sarğısı (2 dane)
- Yanıqlar içün sarğı (yanıq qarşı gidrogelli) 10 sm x 10 sm
- Yanıqlar içün sarğı (yanıq qarşı gidrogelli) 6 sm x 12 sm
- Tibbiy sarğılav qıyığı 130 x 90 x 90 sm (2 dane)
- Termo-paket (2 dane)
- Plastır (2 dane)
- Qap-qaviy skotç 5 sm x 5 m
- Permament marker
- Nitril qolçaqlar (S/M/L, 8 çift)
- Qazaıy yarıq savuştırııcı yelegi
- Çanta

Maşına ilâc qutusu saqlav qaideleri

- Maşına ilâc qutusu, eñ suvuq ve küneş nurları ve balalardan uzaq bir yerde saqlanı. Çanta ya da konteyner küçlü ve qaviy olmalı.
- Devren ilâc qutusını teşkerip, kerekli yerlerni deñiştirmek ve qullanılğan ilâclarnı ğayrıdan tiklemek kerek.
- Maşınanıñ ve ilâc qutusınıñ araret rejimine diqqat etiñiz. İşte bu sebepten paketinizde **ilâc olmamalı**.

Diqqat!

Sarğılav malzemelerniñ tek tam olğan orijinal sarğılıqta uzun ömür müddeti bar (adetince, bir qaç yıl). Plastirlar 6 yıldan ziyade saqlana, soñra ise deñiştirilmeli.

Suvni yedeklev ve temizlev

Merkeziy suv teminlevi olmasa, evde er vaqıt içilecek suv ve tehnikiy suv yedeği olsun. Aileñizniñ sayısına köre yedekni sayıñız. Bir büyük insanğa künde:

- **3 litr içme suvı** (yemeknen alınğan suvnen beraber);
- **10-12 litr temizlik ve aş pişirüv içün.**

Siz ve qorantañız içün eñ az **72 saatlık** suv yedeği bar olğanından emin oluñız.

Suvni içmek içün temiz, tehnikiy suv, ev işleri içün suv kibi etiketlernen işaretleme kerek.

Eğer boranlarda suv çox
vaqıt devamında yoq olsa
ya da yedeklerini evelden yapıp
olamağan olsañız, işte yardım
ete bilecek bazı tevsiyeler.

İçilir suv qayda almaq?

Müim, suv temizlev usulları 100%
telükesizlik bermey, amma suvniñ
ğayıp olmasından qurtara bile.

Qazanuv usulı

Suvni içmek ve aş pişirmek içün alternativ
menbalardan qaynatıñız: quyulardan,
büvetlerden, suv töküv noqtalarından.
Bu onıñ yuqunçsızlaştırılmasınıñ semereli
bir usulıdır. Qaynap başlağanından başlap
eñ azdan 10 daqqa qaynatıñız. Amma temiz
ve yahşı qapatılğan konteynerde saqlansa
bile, onıñ qullanuv müddeti bir künden
çoq degil.

Suv filtrleri

Şimdi bir qaç suv filtrini satın alıñız
ve qaynadıqtan soñ quyu, büvet
ve başqa yerlerniñ suvını temizleñiz.

Suvarı dezinfeksiya etüv için turistik aplar

Suvarı, hlor, yod, hlor dioksidi ya da diğer dezinfeksiya vastaları olğan tabletkalarnen dezinfeksiya etmek mümkün. Bu kibi tabletlerni turist tükânlarında, eczahanelerde satın almaq mümkün. Amma qullanuv talimatlarına riayet etiñiz.

Faal kömürnen dezinfeksiya

Bir litr suvğa 4-5 ap kerek. Olarnı kesip, marulğa sarıp, 6-12 saat devamında suvnen tolu konteynerge qoymaq kerek.

Bu temizlengen suv üç künden ziyade qullanılmaqcaq.

Yağmur ve açıq suv havuzından suvarıñıñ filtrlenmesi (ekstremal usul)

Vaziyet kritik olsa, özen ya da gölñiñ suvarı qaynatıp, onı filtrden keçirmege mümkün, amma yalñız göl temiz ise ve bölgedeki suv radiatsiya tozu ile zararlanmasa.

Bu usulñı, suvarı turğan ya da çiçeklengen suvlar için qullanmaq mümkün degil: bu suvlar, böcek, bakteriya ve viruslarnıñ çoğaluvi için müitte ola.

Yağmur suvı da telükeli. Amma başqa bir menba yoq ise, onı da, qaynadıqtan soñ, filtrden keçirmek mümkün. **Bu usulñı yalñız kritik vaziyette qullanmaq mümkün:** suv quyularından ya da büvetlerden içile bilgen suvarı tapmaq ve onı temizlemek imkânsız, sağ qalmaq ise – birinci nevbette. **Başqa vaqıtları açıq suv ya da yağmurdan suv qullanmaq telükelidir.** Ve onı tek tehnikiy maqsatnen qullanmaq mümkün.

Suvarı kümüşnen temizlev usulını qullanmağa tevsie etmeymiz.

O, yuqunçsızlaştırıv için yeterli derecede semereli degil, bundan ğayrı, kümüş ionları organizm için toksik ve sağıqqa tamir etilmez zarar ketire bile.

Tehnikiy suv qayda almaq

Suv şeerniñ diğer rayonlarında yaşağan tanışlarıñızniñ evlerinde ola bile. Olarnen bağılanıñız ya da şeerniñ diğer köşelerinde tanış olmağan insanlarnen qonuşıñız ve suv yardımını isteñiz.

Tehnikiy suv olaraq **açıq suv havuzlarından,** tercihen suv qullanılmağan göllerden qullanıñız. Çeşme olmasa, temiz suv olğan özen ya da göl eñ yahşıdır. Eger tehnikiy suv ellerni yuvmaq içün degil de, meselâ, tualetni yuvmaq içün gerek olsa, er angı suv havuzından suv kelişe.

Ellerni ya da diğer tehnikiy ihtiyaclarnı yuvmaq içün **unitaz baçığından** suv qullanmaq mümkün. Bir küpke orta esapnen 6 litr suv sığdıra.

Yağmur suvı. Bazı evlerde damlardan yağan yağmur suvını toplamaq içün, damniñ öğünden mahsus barelge ya da boruğa suv açalar.

Boylerden suv töküñiz. Bunu yapmaq içün, ilk evelâ, suvuq suvniñ berilmesini toqtatıñız. Suvuqlatıcınıñ tübündeki telükesizlik klapanını açıñız. Qarıştırıvni "sıcaq suv" noqtasında açıñız ve suvni idarege toldurıñız.

Eger boyleriñiz başqa şekilde qurulğan olsa, suvni tam modelinden boşatqanıñızni tapıñız.

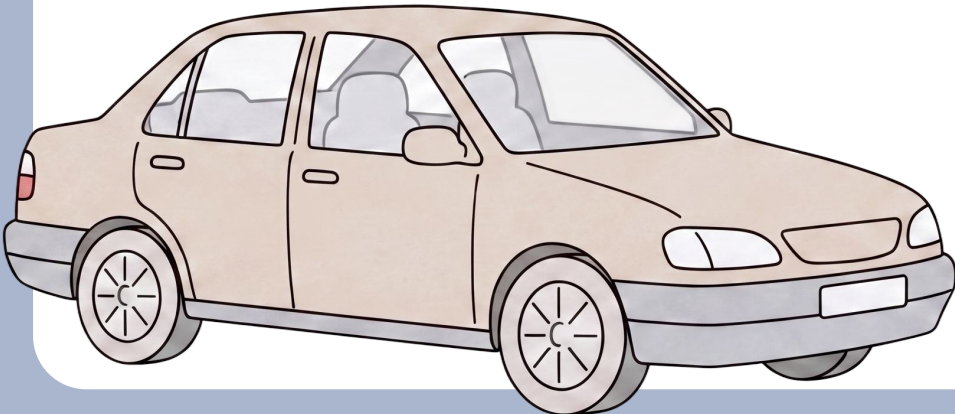
Suvni daa ziyade temizlemek içün, tehnik usul olaraq, **suvni israr etüv** usulını qullanmaq mümkün. Bunu yapmaq içün, qapalı bir cam ya da keramik konteyner gerek. Amma alüminiy degil. Suvni bir gece tutıp, saba onı bir qaç qat maruldan keçirip, tübünde qurulğan otnı saqlap qalmaq mümkün. Amma bu suv içmege kelişmeycek.

Maşınanı azırlama

Eger maşınañız olsa, evelden teşkeriñiz:

- onıñ tehnikiy becerikliligi;
- yaqıt bağı tolu olğanı;
- sigorta polisiniñ qullanuv müddeti;
- kanistrada yedek yaqıtı.

Qırımdaki şimdiki ameliy vaziyetni köz ögüne alıp, neft bazalarına muntazam ücümle, köpür ve demiryollarında logistik qazalar, em de yaqıt stantsiyasında yaqıt qıtlıgınıñ devamlı telükesi öz yaqıt yedeğiñiz olması müimdir.

- Eñ yaqın, işanğan qomsularıñıznen konuşıñız. Er kesniñ 100 litr olması şart degil. Beş-altı qorantada bir 20 litrlik toldurılğan kanistra olsun. Facialı tahliye ya da gumanitar buhran olsa, balalar ve esli-başlı insanlarnı bir qaç maşınanen tahliye etmek içün birleşmek mümkün.
- **Yaqıt yedekleriniñ episini bir yerde tutmañız (meselâ, tek bir garaıda).** O yerge bir sınıq parça uça ya da yangın çıqsa, er şey yanır. Kanistralarnı bir qaç yer arasında dağıtıñız.
- **Mal-mülkniñ miqdarını tanış olmağan insanlarğa köstermeñiz.** Qırımdaki yaqıt şimdi - qıt ve qıymetli bir menba, bu ise yağmacılarnı celp ete ya da işğal akimiyetiniñ suallerini doğura bile.

Yaqıt saqlavniñ tehnik qaideleri

Doğru taranı saylañız

- Yaqıtı cam şişelerge (olar urula) ve aş plastikasından yapılğan qablarğa (suv şişeleri) tökmege **yasaq**. Aş plastığı statik elektrikni toplay – bir parıltı atılğanda patlap ola.
- **Qışta benzın için, "PETROL", "GASOLINE" ya da HDPE** (yüksek sıqlıqlı, ateş açmaycaq polietilen) işaretli metal ya da mahsus polimer kanistralar kerek. Tarı qattı olmalı ve basuv vaqtında deformatsiyağa oğramamalı.
- **Yazda benzın ve dizel için (bütün mevsimler)** em metal, em de keyfiyetli plastik (HDPE işaretli) kanistralar kelişeler.

Saqlama müddetleri

Benzın:

- zavod benzini (etanol miqdarı – 5% qadar) – bir yılğa qadar.
- kiçik NPZ-dan benzın – bir aydan ziyade.
- yüksek etanol (30%-den ziyade) içerikli benzın – uzun müddetke saqlanmaq için kelişmey.

Dizel

O benzinden daa yahşı saqlana, amma mevsimlikke baqmağa pek müimdir. Yazlıq dizelini buzğa çıqarmaq olmaz – o, gelge çevirilip, yağmur tüşecek. Qış dizelini yazda qullanmaq mümkün, amma o daa tez yanır. Gaz ya da antigelnen dizelni özüniz çetleştirmege tırışmañız.

Yaqarlıq müddetiniñ bitkenini añlamaq mümkünni? O, tündelene, sap-sarı ya da qaverenki renkke çevirile. Böyle yaqarlıqnı yedeklerge quymaq olmaz: köçüricini öldüreceksiniz.

Mükemmel şartlar

- Kanistralarnı qaranlıqta saqlañız, tışarıda küneş ışığı körünmesin.
- Eñ yahşı saqlav arareti 15 - 20 °C.
- Kanistralar germetik qapatılmalı. Benzin pek uçucıdır: qapaq tıǵız olmaǵanda, yengil fraktsiyalar avaǵa çıqa ve maşına köçürilmey.

Kanistralarnı "ölüm yükü" olaraq qaldırmañız. Er vaqıt aluv-berüv printsiپی boyunca areket etiñiz: yaqıt stantsiyasından yañı yaqıtnen kanistralarǵa toldurıñız, ya bir qaç ay devamında turǵan yaqıtnı ise, yol içün maşınanıñ baǵına töküñiz. Böyleliknen yedekleriñiz er vaqıt taze ve fevqulâde vaziyetlerde qullanmaǵa azır olacaq.

Aşayt yedeklerini azırlamaq ve aşayt mahsullarını uzun müddetke saqlamaq

**Bu yedeklərinin uzun müddetke
bozulmaması üçün, onları doğru şəkildə
saqlamaq kerek.**

Öyle malzemeleri uzun müddetke saqlana:

- kürpeler (3 aydan ziyadə);
- baqla (bir yılğa qadar);
- makaronlar (tahminen bir yıl);
- cevizler, sımıçqa, peksimetler (2-3 ay);
- konservalar (1 yıldan başlap).

Kürpeler saqlav qaideleri

- Satıp alğan soñ, kürpelerni temiz tarağa
tökünüz.
- Qapalı bir tarada (meselâ, cam ya da
plastik konteynerde) saqlamaq kerek.
- Qutularni quru, qaranlıq bir yerde
(meselâ, dolapta) tutınız.
- Makaronlarni öz qutusunda ya da kürpeler
kibi **saqlamaq mümkündür.**

Baqla saqlamaq için müimdir:

- quru müit, çünkü nem mantarnın
ösmeniñ sebebi ola bile;
- oñaytlı tara: qutu, paket, konteyner,
çuvalçiq.

Quru, suvuq, qaranlıq bir yerde **cevizler
ve sımıçqa için** eñ yahşısıdır. Onı qapaq
ya da qapaqlı plastik qutısına qoymaq
mümkün.

Ekinciden, qoqlalarnın taze olması pek
müimdir, çünkü bu daa çoq saqlanılmasına
yardım ete, ekinciden ise, tohumlarnı
qapalı paketlerde satın almaq kerek.

Sebze ve meyvalarnın çoqusı buzdolapta
saqlansa da, qartop, havuç, qarpız, alma
ve soğan quru ve qaranlıq yerlerde de
saqlana bile. Eñ esası, bu yerni nemli
tutmamaq kerek, çünkü sebze ve
meyvalarda mantar peyda ola bile.

Aşayt mallarını uzun müddet davamında saqlamaq üçün, onları tek çiy şəklinde saqlamaq kerekmey. Meselâ, meyva, sebze, balıq ve etni konservalamaq mümkün. Konservalar bozulmasın, emîn olmaq kerek ki:

- bütün konservatsiya üçün kerekli savut sterilidir;
- bütünley temiz mahsulatlar;
- mahsulat taze, bozulğanlıq alâmetleri yoq;
- mahsulat bütünley pişingen (yemek çiy olmamalı);
- baharatları qoşmazdan evel, bakteriyaları yoq etmek üçün, küçük ateşte qızdırmaq kerek;
- keyfiyetli ve yahşı qapatılğan qapaq (görünen saqlanuvnı aşağı-yukarğa çevirerek teşkermek kerek);
- balıq ve et konservaları pişirilgen soñ kerekli derecede suvuqlanğan (odada +20°C olmalı).

Et ve balıq konservaları üçün müimdir

Camlı banka, rezina qasnaçıqnen qapaq demir qapaq baqqanda daa yahşı qapatıla. Balıqı pul ve iç alâtından yahşı temizleñiz. Eñ yahşısı, +12°C-ge qadar ararette quru ve qaranlıq bir yerde saqlamaq.

Sebze ve meyvaları saqlamaq üçün şunu yapmaq kerek:

- bankaları quru, qaranlıq bir yerde saqlaңыз;
- eñ yahşı saqlav arareti +20°C.

Kerekmey:

- konservaları küneş nurlarınıñ altında tutmaq;
- onıñ araretini keskin tarzda deñiştirmek.

Müim! Eger konservalarıñ keyfiyetsiz olğanından şübeli olsaңыз, onları iç bir vaqıt aşamaңыз. Bozulğan konserva mahsulatnı aşamağa yasaq.

Etni çiy-qurutilğan alda oda arareti altında bir ay devamında, buzdolapta ise yarım yılğa qadar saqlamaq mümkün. Meselâ, uzun müddetke saqlanmaq için **tavuq filesini** şu retseptten yapmaq mümkün:

- 12 saat devamında baharat ve tuz içinde batırmaq;
- marinadlağan soñ fileni öz zevqı için baharat qarışmasında bulamaq;
- steril bir bintnen sarılmaq;
- yahşı avalandırılğan bir odada asmaq (yazda balkonniñ küneşli tarafında asmaq mümkün, diger mevsimlerde ise çekmeçniñ altında ya da batareyanıñ üstünde qoymaq daa yahşı);
- 3 kün içinde aşalğan mahsulatnı aşamaq mümkün (oda arareti altında saqlamaq isteseñiz, tavuqnı daa bir qaç kün devamında pişirmek kerek).

Arbiy areketler alanında areket etüv qaideleri

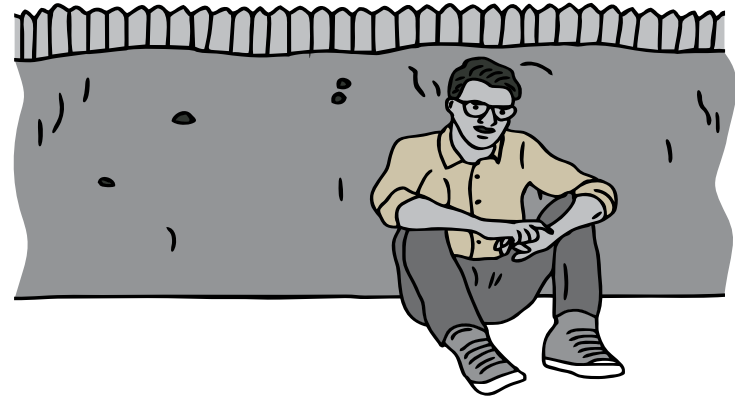
- Er vaqıt şahsiyet şeadetnamesini özünüñnen taşıyıñız. Para ve vesiqalarnı ayrı yerlerde tutıñız, böyle olarnı saqlamağa daa yahşı.
- Kiyim cebinde qan gruppası ve ihtimallı saqlıq problemleri (ilâclarğa allergiyası, sürekli hastalıqlar) aqqında yazılarnı saqlap qalıñız.
- Mümkün olsa evden ve işten tışqa kerekli sebepsiz çıqmamağa tırışıñız, insanlar toplanğan yerlerden qaçıñız.
- Ukraina atributlarını köstermeñiz: bu tecavuzcı açuvlata bile.
- Ev, iş ya da sıq ziyaret etken yerleriñizge eñ yaqın olğan sığınaq yerlerini hatırlañız.

Saqın-saqın

- Planlarıñızni şübeli ve az tanış olğan insanlarğa aytmañız.
- Tanış olmağan insanlarnen qavğağa çıqmañız, ihtimallı provokatsiyalardan saqlanıñız.
- Tehnika kolonnasından ve arbiy maşinalardan uzaq turıñız.
- Arbiy urbasında insanlarnıñ yanında foto ve video çıqarmañız. Olarnıñ areketlerini qayd etmege tırışmañız.
- Cenk areketlerini közetmeñiz, atışlar eşitken soñ saqlanıñız.
- Özünüñnen silâ taşımañız, arbiylerge silâğa oşağan bir şey köstermeñiz.
- Taşlağan silâni ya da patronlarnı cıymañız.
- Patlav telükeli ya da tanış olmağan başqasınıñ eşyalarını tiymeñiz, çünki adiy ev eşyaları mombalaştırılğan ola bile.

- Arbiy urbası, kamuflâjlı urba ya da şevronlarnı kiyip yürmeñiz. Qaranlıq renklere kiyimlerni saylañız, olar diqqatni celp etmey. Er angi timsalden saqlanıñız, çünki olar tahmin etilmege bir tesir ete bile.
- Eger siz işğalciniñ daimiy ya da köçüci arbiy obyektləri yerleşken yerde yaşasañız, olardan tezce uzaqlaşmaq kereksiñiz. Tahliye vaqtında degil de, uruş başlağanından EVEL ketmek kerek.
- Meskün yerniñ tışında tıqanlıqlar ola bileceğini közde tutıñız. Qırım yarımadasınıñ sınırlarında cenk areketleri vaqtında daa telükesiz yerlerge köçmege tevsie etemiz. Qanunsız qurulğan "Qırım köprüsiniñ" yanında yer telükesiz DEĞİL.
- Meskün yerden tahliye etilgende, naqliyatniñ er tarafına beyaz toquma bağlañız, arqa ve yan pencerelerinde parlaq ariflarnen "ЛЮДИ" (balalarnı alıp ketkende "ДЕТИ") sözüni yazıñız.

- İşğal etken memleketniñ askerleri çıqıp ketkende cenk cinayetlerini yapa bileler – bütün dünya bunu kördi, – şuniñ içün şeeriñizde cenk olsa, lütfen, sığınaqta qalıñız.
- Rusiye askerleriniñ cesetlerine, em de yolları qapatqan er angı şeyni tutmañız. Unutmañız: çekilgende işğalciler bütün terrioriyaları, attı öz askerleriniñ cesetlerini bombalaştıra bileler.
- Şeeriñizge/köyüñizge Ukraina arbiy hızmetler kelseler, olarnıñ tevsİYelerini icra etiñiz: sığınaqtan sorağan suallerge açıq-aydın ve yüksek sesnen cevap beriñiz, emirlerni doğru ve qattı yerine ketiriñiz, rednen munaqaşaları etmeñiz: er bir daqqa müimdir.
- Unutmañız ki, duşman, ealini aldatmağa ya da Ukraina askerlerini bir şekilde itibardan tüşürmek içün ukrayın urbasını kiyip ola. Diqqat etiñiz: ukrayın arbiyleri terroristik areketlerni YAPMAY ve yerli ealinen QAPATILMAY.

Nariye silâdan atış

Nariye silâdan atış, yani pistoletler, avtomatlar, tüfekler, qurşunatqıçların atışı açılarsa, ne yapmaq kerek?

Evde pencerelerden ve qapılardan uzaq, qorçalanğan yerlerde saqlanmaq kerek. Meselâ vanna odası, yolnın basamağı.

İmkân olmasa, yatıp, siziñ üstünüzni külümsirev ve mermilerden qorçalaycaq şeylerden qapatıñız. "Eki divar qâidesi"ne riayet etiñiz: pencerelerden ve soqaqtan siziñ eki eñ az divar ayırğan yerde saqlanıñız.

Birinci divar darbe ala ve yıqıla, ikinci ise sınıq parçalardan ve patlav dalğasından qorçalay.

Açıq yerde olsañız, tezden yerge tüşip, qollarıñızni başıñızğa qapatıñız. Er bir çıqıntı, atta trotuar, yerniñ tereği ya da çuqur da semereli qoruv ola bile. Em de beton çöplük qutusunda ya da merdivenlerde saqlanmaq mümkün. Maşınalar ya da qavehanelerniñ arqasında saqlanmağa tırışmañız – olar sıq-sıq nişan olalar.

Unutmañız: beden telükesiz alda olmalı. Gruppalaşıp, embrion şeklinde yerleşeceksiniz. Ayaqlarınızı ateş etilgen yerge çevirip, ellerni başıñızğa qapatıp, ağızni açıñız.

Ateşniñ toqtatılmasını bekleñiz, belki de beş daqqa devamında ateş açılmaq.

Minomet atışları

Yüksek sesi ve patlavı ise, siziñ **artilleriya, bomba ya da uçaq üçümleri** alanına kirgenini añlata bile. Ne yapmaq kerek?

Bir silâni eşitseñiz, ve eki-üç saniye soñra patlasañız, anda yerge tüşüñiz. Elleriñizni ya da başıñızni çuvalnen qapatıñız. Birinci silâ patlağan soñ, saqlanacaq yerni tez tapıñız.

Eñ azından teren sığinaqni tapmaq kerek. Sığinaq içün kelişe: yerastı keçitler, metro, sığinaq, çuqur, yol túbünde keñ suv borusı, yüksek bordür, kanalizatsiya qapısı.

Atış neticesinde naqliyatta bulunsañız, acele toqtatılmasını talap etiñiz ve yoldan uzaq turıp, yerge yıqılın.

Elleriñizni qulaqlarıñızğa qapatıp, ağızıñızni açıñız: bu, kontuziyadan qurtarır.

Yollarda, kemerler altında, merdiven meydançıqlarında, evlerniñ azbarlarında, maşına tehnikaşı, benzin stantsiyaları yanında **saqlanmaq telükesizdir**.

Üyme túbünde olmağa ya da yaralanmağa telükesi bar.

İç bir vaziyette sınıq parçalarıni öz-özünüñizden temizlemeñiz – Facialı-qurtaruv hizmetiniñ mütehassıslarını bekleysiñiz.

Artilleriya atışları

Eğer künde avada tüstü izini ya da gece patlavını görseñiz, ihtimal, **silâ artilleriyasının atışına oğradıñız** (meselâ, BM-21 "Grad").

Deral yerge yığılıñız, başıñızni qollarıñıznen ya da çantanen qapatıñız.

Birinci ateş açılğanda, yatıp qalıñız, soñra ise telükesiz, teren bir yerde saqlanıñız. Köşede ve çıqıştan uzaq olmağan yerni saylañız, böyle etip, bir silâ zararı olsa, evni birden terk etmek mümkün.

Ücüm bitkeninden soñ eñ az 10 daqqa sığınacaqta qalıñız, çünki ücümniñ devam etüvinin telükesi bar.

Dronların üçümleri

Qurtaruvniñ esas qaidesi: **dron sesini eşitseñiz ya da kökte onı körseñiz – deral sığınacaqqa barıñız!**

Eğer sığınacaq yaqın olmasa:

- evniñ azbarında ya da tsokol qatlarında saqlanıñız;
- Eğer olmasa, "eki divar" qaidesine uyıñız (yani telükeden eki divar ayırmalı).

Saqın-saqın gizlenmeñiz:

- podyezdlerde;
- kemerlerniñ altında;
- merdivenlerde;
- Memuriy binalardan, strategik ve arbiy obyektlerden, benzin stantsiyalarından uzaq turıñız.

Eğer siz telüke vaqtında naqliyatta bulunsanıñız, acele çıqıp, yoldan uzaqlaşıñız, saqlanıñız.

Hatırlanıñız: tüşken dronnı ya da onıñ parçalarını iç bir vaziyette qolnen tutmaq yasaq!

Bombalaştırılğan topraqlarda bulunsañız

Arbiy areketler vaqtında ve topraqlar azat etilgende duşman yol, orman, deñiz yalı ve atta terk etilip unutilğan ev ve turmuş eşyalarını bombalaştırıa bile. Unutmañız: **zemaneyi bombaların şekli farqlı ola bileler** – adiy plastik “yapraçıklar”dan oyuncaq ya da cep telefonu olaraq gizletilgen qapqanğa qadar.

- **Yalı, orman, tarla yollarından uzaq turıñız.** Plâj, orman dağ ve insannıñ ayaq basmağanı topraq yollarğa çıqmañız. Duşman yalı kenarı ve arbiy obyektlerge yollarnı faal şekilde bombalaştırıa. Tehnika endi ketken ya da faal qullanılğan **asfaltlaştırılğan yollarnı qullanıñız.**
- **Topraqtan bir şey almañız.** Coyulğan paalı telefon, fener, bala oyuncağı ya da güzel qutu olsa bile. Tıñ yaşağan vatandaşlarğa zarar ketirmek içün işğalciler turmuş eşyalarını gizletme usulını sıq qullanalar.

Şübeli bir eşya körseñiz, ne yapmaq kerekseñiz?

Bomba havfsızlığınıñ esas qâidesi – **“Yanına kelme! Elleriñe alma!”**

Toqtañız ve telâş etmeñiz. Telükeli obyekt olğan yerni közlerinen qayd etiñiz.

1. **Etrafıñızda olğan insanlarğa haber beriñiz.** Etrafıñızdaki insanlarğa yüksek sesnen, amma sakın bir şekilde qıçıñız: “Toqtañız! Mında bomba/telükeli bir eşya bar!” Er keske toqtamağa ve er bir areket etmemege aytıñız.
2. **Ondan uzaq ketiñiz.** Tek kelgeniñiz yol vastasinen (adım-adım) kerı qaytıñız. Eñ az 100 metrge kerı qaytıñız.
3. **Yerni qayd etiñiz (mümkün olsa).** Siziñ yanıñızda açıq renkli toquma, şerit ya da pıtaq olsa, başqa insanlarnıñ o yerge ketmek telükeli olğanını uzaqtan körmeleri içün telükesiz bir mesafede onı qaldırıñız. Bombanı qoralamaq içün oña yaqın ketmeñiz!

- **Tapqanıñız eşyağa YAQINLAŞMAÑIZ ve toqunmañız.** Oña ayağıñıznen toqunmañız ve bir yerge alıp ketmege tırışmañız.
- **İç bir mehanik areket YAPMAÑIZ:** eşyağa taş atmaq, onı urmaq, parçalamaq, alıp başqa yerg ketmek ya da öz başına "telükesizleştirmek" yasaqtır.
- **Tapqanıñız eşya yanında cep telefonu ve başqa aletlerni QULLANMAÑIZ.** Zemañeviy bombalar siziñ aqıllı telefonuñızniñ radio signalından patlay bile. Sadece 100den çoq metrge kerı ketken soñ qurtarıcılarğa telefon etiñiz!
- **Oña fizikiy şekilde tesir ETMEÑIZ:** eşyani qutu ya da pitaqlarnen gizlemeñiz, oña topraq ve suv tökmeñiz. Yanından asla ateş yaqmañız – ava arareti tesiri onı patlata bile.

Malümat telükesizligi qaideleri: duşmanlarga inanmañız, dostlarına yardım etiñiz

Malümat fezası da bir cebedir. İşğalciler Ukraina silâ quvetlerini qorqutmaq, olarğa inanmamaq ve itibardan tüşürmek için manipulâtsiya ve yalanlarnı qullanalar.

Malümat gıgiyenasınıñ esas qaideleri

Rusiye haberlerini tenqit etiñiz. Yerli kütleliy haber vastalarınıñ esas maqsadı cenk vaqtında öz ğayıpları ve cinayetlerini gizlemek ve USQ-nı aqaretlemektir. "Ukraina arbiyeleriniñ amansızlığı" ya da Ukraina silâlı quvetleri tarafından ğrajdanlarğa qarşı yapılğan atışlar aqqında haberlerge inanmañız.

Malumat sessizliğini saqlañız. İç bir vaqıt ağğa (atta qapalı subetlerde bile) Ukraina tehnikanıñ, Ukraina silâlı quvetleriniñ areketleriniñ foto ya da videolarını yüklemeñiz. Duşman ateşni tüzetmek içün buni qullana.

Vatanperver körüngeñ, lâkin şübeli olğan haberlerni ve çağıruvlarını teşkeriñiz.
Tecavuzcı ukrain şıarları ve tımsallerinen gizlene bile.

Gadgetleriñizno qoruñız. İnternet tarayıcı tarihını muntazam sürette temizleñiz, mektüplerni ve işğalcilerniñ blokpostlarında şübeli olğan fotoresimlerini yoq etiñiz. Ukraina resurslarına irişim olsa, devlet organlarınıñ bildirüvlerine diqqat etiñiz.

Milliy telükesizlik hizmeti, ordu ve ükümet saytlarında, içtimaıy ağlarda ve içtimaıy yayınlavlarda olğan malumatnı közde tutıñız.

Bu, teşkerilgen menbaların cedvelı

İçtimaıy nutuq:

Телеканал UA:Перший
UA: Радіо Промінь
UA: Українське радіо

Qırım mustaqıl matbuat vastaları:

Qırım Media
Crimea Vox
Терджиман
Crimea Daily

**Tekşerilgen
Ukraina
resursları tizimi**

Devlet hizmetleriniñ saytları:

Державна служба України з надзвичайних ситуацій

[facebook](#)
[twitter](#)
[instagram](#)
[telegram](#)

Збройні Сили України

[facebook](#)
[twitter](#)
[instagram](#)

Міністерство оборони України

[facebook](#)
[twitter](#)
[instagram](#)

Міністерство внутрішніх справ України

[facebook](#)
[twitter](#)
[instagram](#)

Akimiyetniñ resmîy WhatsApp kanalları

Володимир Зеленський – Ukraina Prezidenti Volodimir Zelenskiyniñ resmîy kanalı.

Міністр оборони України – Михайло Федоров – Ukraina Mudafaa naziri Mihaıl Fedorovniñ resmîy kanalı.

ДСНС України – Ukraina Fevqulâde vaziyetler devlet hizmetiniñ resmîy temsilciligidir.

Кирило Буданов – Ukraina Prezidenti Ofisiniñ reisi Kiril Budanovniñ resmîy kanalı.

Askerlerniñ WhatsApp kanalları

Повітряні Сили | UA Air Force – Ukraina Silâlı quvetleriniñ ava quvetleriniñ resmîy kanalı.

Головне управління розвідки МО України – Ukraina Mudafaa nazirliğiniñ Baş İstihbarat idaresi resmîy kanalı

Değerli malûmatnı beriñiz

Eğer siz duşman tehnikanıñ, canlı quvetniñ, BK skladlarınıñ ya da işğalcileriñ ştablarınıñ areketini körseñiz, bunı qayd etip, Ukraina tarafına telükesiz şekilde yollañız. **Yibergeñ soñ, haber ve media fayllarınıñ bütün izlerini yoq etiñiz!**

Tek işanılğan malûmat menbalarını ve telükesiz malûmat berüv aletlerini qullanıñız.

Ukraina silâlı quvetlerine yardım etmek için telgraf telükesiz chatbotları

Baş istihbarat idaresi (GUR) – duşman aqqında malûmat berüv ve koordinatları – [@gur_official_bot](#)

eBopor – o Tehnika ve işğalciler aqqında haberler için raqamlar nazirliğiniñ resmiy botı – [@evorog_bot](#)

Stop Russian War – Ukraina havfsızlıq hizmetiniñ botı duşman yerleşkenini bildirmek için – [@stop_russian_war_bot](#)

Telükesizlik için müim: ayaqqabılarınıza tek resmiy bağlantıları qullanıñız. Duşman ukrain vatanperverlerini belgilemek için aman-aman aynı adlarnen ekizlerni yarata. Diqqatlı oluñız!

Diqqat etiñiz! Telegramda er angı bir chatbot qullanuvı telefonıñızda raqam izlerini qaldıra. Sohbet tarihi, keşi, media ve botlarnı qıdırma tarihından silseñiz, bot qullanuvınıñ tek yüzey izlerini temizleysiñiz. Bütün izlerniñ yoq etilüvini tam olaraq kefil etmek mümkün degil.

Şunıñ için, malûmat berüv için chatbotlarnı qullanmazdan evvel, vaziyetni ve telükelerini qiymetlendir. Siziñ cihazıñız er daqqada duşmannıñ eline keçe bile. Bütün telükelerini añlasañız da, chatbotlarnı qullanmağa isteseñiz, esas esaplarıñızğa bağı olmağan ayrı bir smartfon ve nomera qullanmaq kerekseñiz. İlâve telefonu qullanılmağan vaqıtta daıma söndürilmeli.

Vaqtınca işğal etilgen territoriyalardan çıqmağa yardım etecek işançlı teşkilâtlar

Save Ukraine

Telefon 0 800 33 31 29
E-mail info@saveukraineua.org
Telegram [@SaveUkraineOfficial](https://t.me/SaveUkraineOfficial)
Sayt saveukraineua.org

Helping to Leave

Telefon +380 (93) 177 64 58
Telegram-bot [@helpingtoleave_bot](https://t.me/helpingtoleave_bot)
Sayt helpingtoleave.org

Humanity

Telegram [@humanity_ask2](https://t.me/humanity_ask2)

Bring Kids Back UA (Ukraina Prezidentiniñ teşebbüsü)

E-mail info@bringkidsback.org

Bala aqları içün ukrain ağı

Telefon / Viber / Telegram +380 50 015 58 46
Sayt childrights.org.ua

BF «Плахта»

Telegram [@Plakhta_BF](https://t.me/Plakhta_BF)
E-mail plakhta.org@gmail.com
Sayt plakhta.org

Ombudsmennin ofisi

Bedava telefon sızıǵı
+380 44 299 74 08

Telefon / Viber / Telegram
+380 93 406 80 17

Dıqqat: Ukraina devlet quruluşları ve bazı teşkilâtlar Rusiye domenlerinden (mail.ru, yandex.ru) kelgen mektüplerni qabul etmeyler olar avtomatik blok etile.

İmkân olsa, yañı bir e-mail yaratıñız:

- **eñ yahşı** – halqara Gmail (.com), Outlook ya da Yahoo hizmetlerinde;
- **alternativa** – başqa memleketlerniñ poçtası, meselâ, Qazahistan (.kz) ya da Gürcistan (.ge).

Seyaatiňizdan evel

- Quruliştan Ukraina tarafdarı ya da RF silâli quvetleriniň itibardan tüşürüvi mümkün olğan er angi malûmatnı evelden silmek kerek: arbiy tehnika, viran etilgen şeyler, silâli quvetlerniň mevamları, cenk areketleri aqqında yazışmalar, arbiy ya da siyasiy ukrain kanallarına abune, gönülli ya da memuriy subetlerde iştirak.
- Qullanım qartlarıňızni, bulut yedekleriňizni ve messencerniň cash-hatıranı temizleňiz.
- Bütün ilâvelerni bütünley silmeňiz: "Boş" telefon da şübhelı ola bile. Neytral programmalarnıň minimal taqımı ve adıy yazışuvlarnı qaldırıňiz.
- Uygulamayı degil, hassas içerikni silin.
- Qaydnamelerni, tarir tarihını ve yüklemelerni, keşiçni temizleňiz.
- Telegram, WhatsApp ve diger messengerlerni (arhivler, saqlanğan beyanatlar, yazılar), fayl idarecilerini, PDF, notlar ve bulut disklerini teşkeriňiz.

- Eki faktorlı autentifikatsiyanı bütün müim esaplarıňız içün qullanıňız ve çıqmadan evel parollarnı deňiştiriniz.
- Parmaq izi ve Face ID funktsiyalarını söndüriňiz: biometrik malûmatnı fizikiy şekilde qullanmağa mecbur ete bileler. Tek qıyın raqamli ya da arif-raqamli parollerni qullanıňiz.
- Avtomatik bulut sinkronizatsiyasını söndüriňiz, ikinci dereceli cihazlardaki esaplardan çıq, qamaçav ekranında beyanatlar kösterilmeycegini teşkeriňiz.
- İmkâniňiz olsa, blokpost ya da sınırnı keçmek içün ayrı "temiz" telefonni qullanıňiz.

Teşkerüv vaqtında

- Tam bir talap etilmese, cihazı kilitleməmişiz.
- Şifreləri açıqdan, kameralar ögündə ya da uquq qoruyıcıların yanında yazmağız.
- Teknikanı tam söndürülgən alda teslim etiğiz, uyqu rejiminde değıl.

Müim, filtrlər tek cihazlarığızığı içindəkiləri değıl de, areket tarzığızı da teşkere. Sakinlik, keskin areketlersizligi ve azırlanğan tehnika, teşkerüvden evel malümatı silmekten daa ziyade telükeni eksilteler.

Sorğuda özünü tutuvı

- Sakin oluğız ve tarafsız davranığız.
- Muzakere etmeğız, siyaset aqqında laf etmeğız, qıymet kesmeğız, "özüğüzı aqlısığız" dep isbatlamağa tırışmağız. Qısqa cevap berığız, tafsılâtlı malümat bermeğız.

- Siziğ ayatığız telüke astında olmasa, protokolları ya da izaatları evelden yazmağız. Metin siziğ sözleriğızge uymasa, imzalamağız. Sizge qoyulğan sözlernen razı olmağız.
- Fizik tecavuz telükesi bar olğanını is etkeniğızde, birinci nevbət – canığızı saqlap qalmaqtır. Vaziyet ağır olğanda, vaziyetni kerginleştirmemek içün areket etiğız. Esas vazife – teşkerüvden keçmek ve ileride çıqmaq imkânını saqlap qalmaq.

Hatırlağız, Rusiye Federatsiyasığızın terrioriyasında bulunğan er kes özüne ve yaqın soy-soplarına qarşı şaatlıq etmemek aqqına maliktir (Rusiye Federatsiyası Anayasasınığ 51-inci maddesi). Kerek olğanda, bu aqqa esaslanıp, muayyen sualge cevap bermekni red etmege mümkün. Aynı zamanda, uquqiy delillerniğ qullanuvı olarığın ameliyatta saqlanmasını kefil etmey.